

DOĞU TÜRKİSTANLI ÇOCUKLAR

Cansu Nar

INSAMER
İHH İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

Referans için: Nar, Cansu. "Doğu Türkistanlı Çocuklar". İNSAMER, 18.11.2020.

Analiz

20. yüzyılda uluslararası hukuk çerçevesinde tanımlanmış bir suç olan "soykırım",¹ aynı zamanda sosyolojik, hukuki pek çok disiplini çeşitli boyutlarıyla kapsayan bir kavramdır.² 1948 yılında Birleşmiş Milletler tarafından hazırlanan (BM) "Soykırım Suçunun Engellenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi" 149 ülkenin katılımıyla imzalanmış ve soykırım, bütün dünyada insanlık suçu sayılarak taraf devletlerce de onanmıştır. Sözleşmeye göre bir eylemde aşağıdaki maddelerden herhangi birinin kasti olarak varlığı söz konusu olduğunda bu, soykırım olarak kabul edilmektedir: Hedeflenen topluluğun ya da toplumun üyelerinin öldürülmesi; üyelerde ciddi bedensel ve zihinsel hasara yol açılması; kasten, grubun bütününün ya da bir kısmının fiziksel yıkımı amacıyla yaşam koşullarında hasara yol açılması; grubun içinde doğumları engelleyecek önlemlerin uygulamaya konulması; grubun çocuklarının zorla başka bir gruba transfer edilmesi.³

Soykırım denildiğinde ilk akla gelen örnekler arasında; Sırpların Bosnalı Müslümanlara, Nazilerin Yahudilere, Amerikalıların Kızılderililere, yine Amerika'nın Hiroşima ve Nagazaki'ye attığı atom bombaları ile Japonlara yaptıkları bulunmaktadır. Modern dönemde, bizzat katliam yapmanın yanında, düşman sayılan bir devleti ve yerli halkı "yönetilebilir" pozisyona getirmek amacıyla sindirmek, asimile etmek, tarihî ve kültürel hafızayı yok etmek için planlı çalışmalar yürütmek de soykırımın yardımcı unsurları olarak kullanılmıştır.

Bir kültürün bütününü ya da bir kısmını yok etmeye yönelik eylemler etnik soykırım, bir diğer adıyla kültürel soykırım olarak tanımlanmaktadır.⁴ Etnik soykırım eylemleri fiziksel, zihinsel ve psikolojik şiddet barındıran, insanlık onuruna aykırı eylemler bütünüdür. Ana dilin kullanılmasının, kültürel özelliklerin gelecek nesillere aktarılmasının, kabul edilen

INSAMER
İHH İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

dinin sürdürülmesinin engellenmesini, kısacası bir milletin ortak değer ve hafızadan yoksun bırakılarak köklerinden koparılmasını ifade eden uygulamalar, etnik soykırım olarak tanımlanmaktadır ve bunun en uç örneklerini çağdaş dünyada her an görmek mümkündür.

Günümüzde Çin'in Uygur Türklerine yönelik uygulamaları ise, klasik soykırım tanımını aşan özellikler barındırmaktadır. Ekonomik olarak önemli bir bölgede yer alan Doğu Türkistan, coğrafi şartları, zengin doğal kaynakları ve bulunduğu konum itibarıyla Çin'in en stratejik bölgelerinden biridir. Komünist Çin yönetimi, Uygur Türklerinin kendilerine has millî ve kültürel özellikleri yanı sıra Müslüman kimlikliklerine olan bağlılıklarını kendisi için tehdit olarak algılamakta ve bu durumu değiştirmek için çocuk yaşlı demeden bütün Uygurlara etnik soykırım uygulamaktadır.

Çin hükümeti ilk etapta vatanseverlik ve parti sadakatini sağlamak adına bazı düzenlemeler yapmış ve "aşırılık yanlısı" olarak hedef gösterdiği Doğu Türkistanlı Uygur Türklerinin asimilasyonu için harekete geçmiştir. Bu amaçla zorunlu doğum kontrolü uygulaması ve aile bütünlüğünü ve mahremiyetini hedef alan düzenlemeler yapmış, küçük yaşta Uygur çocukları ailelerinden alıp kamplara yerleştirmeye başlamıştır. Çin'in temel insan haklarına aykırı bu uygulamaları, Doğu Türkistan'da büyük bir toplumsal trajedi yaşanmasına sebep olmaktadır.

Uzun vadeli olarak planlanan etnik soykırım uygulamalarının ilk basamağında Uygur çocuklar yer almaktadır. Çin'in Doğu Türkistan'daki etnik soykırım politikaları, hem insan hakları ihlalidir hem de 1992'de imzalamış olduğu BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne aykırıdır. 54 maddelik Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 45 maddesi çocukların korunmasıyla ilgilidir. Bu 45 maddede yer alan temel ilkelerle Çin'in kültürel hafızayı yok etmek amacıyla çocukları hedef alan politikaları karşılaştırıldığında, Uygur çocukların uğradığı hak ihlallerinin boyutu daha net anlaşılacaktır.

Sözleşmenin 25. maddesinde yer alan "Çocuk haklarına uygun olarak kreşler, çocuk yuvaları, yurtlar, okullar, çocuk hastaneleri oluşturulur, bunlar düzenli olarak kontrol edilir" ifadesinde, çocukların zihinsel, bedensel ve ruhsal gelişimleri için uygun ortamlar sağlanmasına vurgu yapılmaktadır. Ne var ki Çin hükümeti, Uygur çocukları asimile etmek amacıyla elektrikli dikenli teller ve yüksek duvarlarla çevirip kamera sistemleriyle içerideki her hareketi izlediği, kapısında silahlı askerlerin nöbet tuttuğu ve çocukların aileleri dâhil herkesle temasını kesen devasa büyüklükte "yeniden eğitim" kampları inşa etmektedir. Yeniden eğitim kampı olarak adlandırılan bu yerlerin fiziki koşullarına bakıldığında tam anlamıyla çocuk tutukevi şartlarını sağladıkları görülmektedir. Pekin yönetimi tarafından 2016 yılında yapılan bir açıklamada, bu kampların varlığı kabul edilmiş ve kampların kimsesiz çocukları korumak amacıyla kurulduğu ve tamamen yasalara uygun olduğu iddia edilmiştir.

Çin yasalarına göre; tutuklanan, sürgün edilen Uygur Türklerinin bütün çocukları "dezavantajlı grup" olarak adlandırılmakta ve sözüm ona sosyalleşmelerini sağlamak amacıyla da toplama kamplarına alınmaktadır. Bu çerçevede âdeta bir hapishaneye çevrilen ve neredeyse tüm Uygurların sudan sebeplerle toplama kamplarına alındığı Doğu Türkistan'da, 2020 yılına kadar bütün "kimsesiz" çocukların kamplara alınması kararlaştırılmıştır.⁵ Bölgeden sınırlı da olsa elde edilen veriler, Çin'in bu amacına ulaşmış olabileceğini ortaya koymaktadır.

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 5 ve 9. maddelerine aykırı olarak Doğu Türkistanlı çocukların ebeveynleriyle yaşama hakkı zorla ellerinden alınmakta ve çocuklar her türlü beyin yıkama faaliyetinin yapıldığı kamplara yerleştirilmektedir.⁶ Resmî verilere göre, 2017 yılı başından itibaren kamplarda tutulan kayıtlı çocuk sayısının yaklaşık 500.000 civarında olduğu belirtilmektedir; yani 500.000 Sincanlı çocuk, ailelerinden zorla koparılarak yatılı okullara gönderilmiştir. Bu sözde yeniden eğitim kamplarında tutulanların %90'ından fazlasını Uygur ve diğer Müslüman azınlık çocukları

oluşturmaktadır.⁷ 2017 yılından 2018'in sonuna kadar Sincan'da 800'den fazla köy ve kasabada bir veya iki yatılı ilkokul ve ortaokul yapılması planlanmıştır.⁸ Ancak araştırmalar, bölgede belirtilen rakamın çok üzerinde eğitim kampı açıldığını ve buralarda alıkonulan çok sayıda çocuk olduğunu ortaya koymuştur. Doğu Türkistan'da inşa edilen çocuk yetiştirme merkezlerinin sayısının 7.778'i bulunduğu bildirilmektedir. Bu merkezlerin eğitimler dâhil tüm kadrosu ise toplam 92.200'dür. Ayrıca "Özel Görevli" statüsüyle bu yerlerde çalıştırılmak üzere 59.400 kişinin istihdam edildiği kaydedilmektedir.⁹ Açıklanan görevli sayısı ile kamp sayısı oranlandığında buralarda tutulan çocuk sayısının 2 milyonu bulunduğu tahmin edilmektedir.

Yaşları 0-12 arasında değişen 2 milyon Doğu Türkistanlı çocuğun Çin'in farklı bölgelerindeki kamplarda tutulduğu belirtilmektedir. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 8 ve 11. maddeleri, Soykırım Sözleşmesi'nin son maddesi; bir gruba ait çocukların bir başka gruba zorla nakledilmesini insan haklarına aykırı bir eylem olarak tanımlamaktadır. Böyle bir fiil karşısında bu sözleşmelerin taraflarınca oluşturulacak uluslararası komitelerin, konuyu inceleyerek olaya müdahil olması gerekmektedir.

Doğu Türkistan'da çocuklar ailelerin rızası dışında zorla alınarak başka bölgelere transfer edilmekte ve ailelere çocuklarının izi kaybettirilmiştir. Yerleri gizli tutulan bu kamplardaki uygulamalarla ilgili bilgiler de son derece sınırlıdır. Çin'in asimilasyon politikası çerçevesinde ilk olarak çocukların kimlik bilgilerini değiştirdiği, daha sonra bu çocukları Çinli ailelere evlatlık verdiği haberleri yanı sıra çocukların çeşitli araştırmalarda denek olarak kullanıldığı, organ ticareti için katledildiği, fuhuş amaçlı kullanıldığı vb.

haberler de gelmektedir. Çocukları ellerinden alınan Doğu Türkistanlı aileler, çocuklarının akıbetinden büyük endişe duymaktadır.

Eğitim kamplarına alınan çocuklar, Çin Komünist Partisi'ne sadakatle bağlı, özel olarak seçilmiş Çinli öğretmenler tarafından eğitilmektedir. Uygur Türkçesini kullanmanın yasak olduğu kamplarda yalnızca Çince konuşulmaktadır. Çin gelenek ve göreneklerinin öğretildiği, sadece Çin yemeklerinin verildiği çocuklar, Komünist Parti ideallerine bağlı bireyler olarak yetiştirilmektedir. Ebeveynin ve ailenin yerini okulun ve öğretmenlerin aldığı bu sistemde, dinî, millî ve örfî değerlerinden koparılan Müslüman Uygur çocukları, eğitmekten ziyade Çinlileştirilerek asimile edilmektedir. Oysa ki Çin'in de imzalayıp kabul ettiği Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 2. maddesine göre; "Çocuk hakları, bütün çocuklar içindir. Doğdukları yer, konuştukları dil ne olursa olsun fark etmez. Büyüklerinin inançları ya da görüşleri nedeniyle hiçbir çocuğa ayırım yapılmaz." Aynı sözleşmenin 14. maddesinde ise; "Her çocuğun kendi düşüncesini geliştirme ve istediği dini seçme hakkı vardır. Bu konularda çocukları büyüten yetişkinlerin de onlara yol gösterme hakkı ve sorumluluğu bulunmaktadır." denilmektedir.

Kamp kuralları ve yaşam koşulları çocuklara kaldıracabileceklerinden çok daha ağır sorumluluklar yüklemektedir. Yetimhanede çalışan bir Uygur'un anlattıklarından buraların aşırı kalabalık olduğu da anlaşılmaktadır. Çalıştığı tesisi bir tavuk kümesine benzeten görevli, çocuklara haftada sadece bir kez et verildiğini, kalan

öğünlerde ise çocukların pirinç çorbası ile beslendiğini; yetimler için halktan çok fazla bağış toplandığını ancak toplanan paranın çok az bir kısmının çocuklar için harcandığını, sadece birkaç odanın göstermelik olarak dekore

*Eğitim
kamplarına
alınan
çocuklar, Çin
Komünist
Partisi'ne
sadakatle
bağlı, özel
olarak
seçilmiş Çinli
öğretmenler
tarafından
eğitilmektedir.*

edildiğini; çocuklardan birkaçının televizyona çıkarıp reklam yapmak için giyindirildiğini anlatmıştır. Ayrıca her gün Çin Komünist Partisi propagandası içeren marşlar söyleyip dans ettirilen çocukların kendi dillerini konuşmalarına izin verilmediği de gelen haberler arasındadır.¹⁰ Sayılan bütün bu uygulamalar, çocuk haklarının ihlali bir yana en temel insan hakları ihlalleri arasındadır.

Toplama kamplarına götürülen çocukların akıbeti, haklarındaki tüm bilgiler dikkatle toplanıp değerlendirildikten sonra, üst düzey yetkililer tarafından belirlenmektedir. “Çinli kimsesiz çocuklar” olarak yetiştirilen bu Uygur neslin gelecekte nasıl problemlerle baş etmek zorunda kalacağını tahmin etmek zor olsa da önemli bir kısmı doğar doğmaz alınan bu çocukların gerçek ailelerini, Müslüman bir Uygur olduklarını öğrenme şanslarının hemen hiç olmayacağını tahmin etmek güç değildir.

Çin hükümetinin Uygurlara yönelik asimilasyon politikalarının uluslararası normlar açısından

soykırım kapsamında değerlendirilmesi gereken uygulamalar içerdiği açıkça ortaya konmuş olmakla birlikte Çin, kamplardaki uygulamalarını, kendi ulusal yasalarına uygun olarak terörizmle mücadele ve dezavantajlı çocukların belirli bir eğitim sürecinden geçirilerek sosyalleştirilmesi amaçlı bir program olarak tanımlamakta ve bu konunun kendi “iç sorunu” olduğunu, dolayısıyla Doğu Türkistanlı çocuklara yönelik uygulamalara dair çıkan haberleri ve hazırlanan raporları, “ülkenin işişlerine müdahale” olarak gördüğünü belirtmektedir. Bu da Çin’in Doğu Türkistan’da uyguladığı soykırım amaçlı asimilasyon politikalarından geri adım atmayacağını açıkça ortaya koymaktadır. Bu bağlamda başta Çin’in de kabul ettiği Çocuk Hakları Sözleşmesi’ne taraf ülkeler olmak üzere, tüm uluslararası kamuoyunun Komünist Çin rejimi tarafından açılan sözde eğitim kamplarının bir an önce kapatılması için acilen harekete geçmesi gerekmektedir.

Sonnotlar

- ¹ Ebru Çoban, “Uluslararası Hukukta Soykırım Suçu ve Suça Zemin Hazırlayan Toplumsal Yapılar: Ruanda Örneği”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 5, Sayı 17 (Bahar 2008), s. 47-72.
- ² Serhat Sinan Kocaoğlu, “Suçların Suçu: Soykırım”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Cilt 90, 2010, s. 139-163, <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2010-90-641> (29.10.2020).
- ³ Katherine Bischooping ve Natalie Fingerhut, “Sınır Çizgileri: Soykırım Çalışmalarında Yerli Halklar”, Çev. Gülhanım Çalışkan, *Canadian Review of Sociology and Anthropology*, 33-3:481-506, s. 243-268, <https://sbd.aku.edu.tr/V1/katherine.pdf> (29.10.2020).
- ⁴ Bischooping ve Fingerhut, “Sınır Çizgileri: Soykırım...”.
- ⁵ Murat Yılmaz, *Doğu Türkistan’da Toplama Kampları: Adım Adım Soykırım*, İNSAMER-İHH rapor, 2020, s. 43.

- ⁶ UNICEF, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, 1989, <https://www.unicef.org/turkey/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair-s%C3%B6zle%C5%9Fme> (09.10.2020).
- ⁷ “Çocuklar için Yeniden Eğitim Kampı”, 2019, <https://www.dw.com/zh/%E5%84%BF%E7%AB%A5%E7%89%88%E5%86%8D%E6%95%99%E8%82%B2%E8%90%A5-%E4%B8%AD%E5%9B%BD%E5%AE%98%E5%91%98-%E6%97%A0%E4%B8%AD%E7%94%9F%E6%9C%89/a-49479673>
- ⁸ Amy Qin, “Sincan’ın Baskısında Uygur Çocukları”, *New York Times*, (30 Aralık 2019), <https://cn.nytimes.com/china/20191230/china-xinjiang-children-boarding-schools/> (29.10.2020).
- ⁹ Yılmaz, s. 65.
- ¹⁰ age., s. 46.